

***TÜRKİYE SU FAKİRİ OLMA YOLUNDA İLERLİYOR**

DR. EŞREF ATABEY

Jeoloji Yüksek Mühendisi / Tıbbi Jeoloji Uzmanı

Yaşam, su ile başlamıştır ve susuz yaşam olanaksızdır. İnsan susuz kaldığında ölüm birkaç gün içinde kaçınılmazdır. Çevresel, politik ya da dini fikirlerimiz ne olursa olsun, ırkımız, cinsiyetimiz ya da mali sınıfımız ne olursa olsun bir hafta su olmadan yaşayan herkes kanlı gözyaşları döker.

Günlük 1,5-2 litre suya ihtiyacımız vardır. Kişi başına su tüketim miktarı sosyal, ekonomik ve sağlık düzeyinin ölçütüdür. İnsan mecbur kaldığında 5 litre suyla bile günlük işlerini yürütebilir. Ancak, temel gereksinimlerini karşılamak isteğinde günlük su tüketimi en az 20 litre olmalıdır. Dünyada yaşamını sürdüren 1.8 milyar kişi, ne yazık ki kanalizasyon suları yoluyla ve insan dışkı ile kirlenmiş su kaynakları kullanmaktadır. Kirlenen içme suyu ile bulaşan hastalıklar sonucu her yıl 500.000 insan hayatını kaybetmektedir.

Türkiye'de yıllık ortalama yağış yaklaşık 643 mm/m² olup, yılda ortalama 501 milyar m³ suya karşılık gelir. Bu suyun 274 milyar m³'ü toprak, deniz, göl, akarsu yüzeyleri ve bitkilerden olan buharlaşmalar yoluyla atmosfere geri dönmekte, 69 milyar m³'lük kısmı yer altı suyunu beslemekte, 158 milyar m³'lük kısmı ise akışa geçerek çeşitli büyüklükleri akarsular vasıtasıyla denizlere ve kapalı havzalardaki göllere boşalmaktadır.

Dünya üzerinde eşit dağıtıldığında yılda kişi başına 5000-6000 m³ su düşer. Su kıtlığı eşliğini tanımlamak için "Falkenmark su stres indisi" adını verdikleri bir gösterge geliştirilmiştir. Bu göstereye göre, bir ülkede kişi başına yıllık su arzı 1700 m³ altında ise o ülkede su kıtlığı var demektir. Türkiye'nin yıllık kullanılabilir 127 milyar m³ su potansiyeline göre, kişi başına düşen yıllık su miktarı 1799,2 m³'dür. Bu değere göre Türkiye su stresi çeken ülkelerin hemen üst sınırında bir su kaynağına sahiptir. TÜİK, nüfusun 2030 yılında 100 milyona ulaşacağını öngörmekte; bu durumda, kişi başına düşen su miktarının 1120 m³/yıl olması beklenmektedir. Artan nüfusu, gelişen ekonomisi ve büyüyen kentleriyle Türkiye, "su fakiri" olma yolunda ilerlemektedir.

Tatlı suyun çoğunluğu insanlar tarafından kirlenmiş durumdadır. Ülkemizde çoğu su kaynakları arsenik, florür, klorür, sülfat, nitrit ve radon gibi element ve bileşiklerle doğal yolla, çok dahası her türlü maden pasa ve atıkları, siyanür bileşikler, mıcır-taşocağı ve mermer ocakları, çöp atıkları, düzenli depolama alanları, zirai ilaçlama ve gübreleme, jeotermal suların alıcı dere ve nehirlere-tarım alanlarına boşaltılması, kömür santralleri kül atıkları, lağım, kimyasal atıklar, deterjanlar gibi insan aktiviteleri sonucu kirlenmektedir. Kirlenmede yer altı suyu pompalaması, çölleşme ve barajların büyük rolü bulunmaktadır. Türkiye'de 1954-2002 yılları arasında 276 adet, 2002-2017 yılları arasında 451 adet baraj tamamlanmış; planlama, proje ve inşaat aşamasında bulunan 727 adet baraj 2018-2023 yılları arasında tamamlanacak olup, bu sayı 2023 yılında 1454'e yükselecektir.

Suya erişebilir olmak insan hakkı mıdır, yoksa sadece bir ihtiyaç mıdır? Su, hava gibi kamusal mal mıdır, yoksa ticari bir mal mıdır? Çeşmeyi açma ya da kapatma hakkı ya da gücü kime aittir; halka mı, hükümetlere mi, yoksa piyasanın görünmez eline mi? Su hakkı, hukuki metin ve yorumlarda, öncelikle "temel bir insan hakkı" olan "yaşam hakkı" kapsamında ele alınmaktadır. **Mevcudiyet, kalite ve erişebilirlik** diye tanımlayabileceğimiz su hakkının üç unsuru vardır. Suya erişilebilirlik; **fiziksel, ekonomik, ayrımcılık yapmama** ve **bilgiye erişebilme** olarak sayılmıştır. Su, insanlar ve Gezege için sonsuza kadar korunması gerekir, suyun güvende olduğu bir gelecek için su hakkı konusunda 4 prensip önerilir: **Su insan hakkıdır, su ortak bir mirastır, suyun da hakları vardır, su bize nasıl bir arada yaşayacağımızı öğretebilir.** Aslına bakılırsa Dünyada su sorunu yoktur; temiz su sorunu vardır.

Küresel su politikalarının yerelde uygulamaya geçirilmesini kolaylaştırmanın en etkin yöntemi; **kıtlık, kuraklık ve küresel ısınmaya bağlı iklim değişimi** gibi su krizi söylemlerinde bulunmaktır. Oysaki su kirliliğini ve su kıtlığını yaratan, **küresel üretim** biçimidir. Hızlı şehirleşmeye, sanayileşmeye ve nüfus artışına planlı çözümler bulunamadığı sürece içme, kullanma, sanayi suyu, tarımsal sulama için var olan tatlı su kaynaklarından başka bir kaynağa ihtiyaç vardır. Bu alternatif kaynaklar, atık suların tekrar kullanımı, deniz suyu gibi kaynaklar olabilir.

Türkiye'de toplumun su konusunda bilinçlenmesinin zayıf olması, ulusal bir su politikasının oluşturulamaması, yasalardaki uygulamadaki aksaklıklar nedeniyle yaratılan su krizinden yararlanılarak sular özelleştirilmektedir. Ülkemizde, kentleşmiş bölgelerde paketlenmiş su tüketimi hızla artmaktadır. 1.1.2016 tarihi itibarıyla Sağlık Bakanlığı ruhsatına sahip 231 adet doğal kaynak suyu, 79 adet doğal mineralli su ve 26 adet içme suyu ruhsatlı ambalajlı su tesisi bulunur.

Mevcut içme suyu kaynaklarından akılcı ve bilimsel yöntemlerle, koruma alanlarını belirlenerek, kirlenmeden, uygun verimlilikte ve aşırı işletmeye gitmeden yararlanılmalıdır. Yağmur suyu hasadı yapmak için binaları buna uygun inşa etmeli, hasat ettiğimiz suyu bahçe sulaması, zirai sulama, araba yıkama, tuvalet suyu, temizlik vd. amaçlarla kullanılmalı, içme suyunu aynı anda bu amaçlar için kullanmamalı ve suyu korumalıyız.

*Eşref Atabay. 2018. Suyun Hikayesi. 614s. Asi Kitap. İstanbul. Kitabından hazırlanmıştır.